ئەوروپا لە گەرووی "ئابووری جەنگ"دا: ئایا دووبارەکردنەوەی سیناریۆی ١٩١٤ یە؟.. ئاریان کەرکوکی

دوای کۆتاییهاتنی جەنگی سارد، ئەوروپا وا هەستی دەکرد کە بۆ هەمیشە ماڵئاوایی لە جەنگ کردووە و جێگەی سەنگەرەکانی جەنگی بە خۆشگوزەرانی و خزمەتگوزارییە کۆمەڵایەتییەکان گۆڕییەوە، بەڵام دۆخەکە ئەمڕۆ بە شێوەیەکی بنەڕەتی گۆڕاوە؛ "ڕۆحی ساڵی ١٩١٤" بە شێوەیەکی نوێ سەری هەڵداوەتەوە و کیشوەرە بەساڵاچووەکە بە بیر دەهێنێتەوە کە مێژوو ڕەنگە کارەساتەکانی خۆی بۆ ئەو کەسانە دووبارە بکاتەوە کە سوورن لەسەر پشتگوێخستنی وانەکانی. لە هەوڵێکی شێتگیرانەدا بۆ ئامادەکاری بۆ ململانێ، ئەوروپا ئێستا پێشەنگی کاروانی سەربازگەرایی جیهانییە؛ لە وڵاتانی باکووری هێمن وەک سوید و نەرویجەوە تا دەگاتە دڵی کیشوەرەکە، ئابووری جەنگ لەسەر پاشماوەی بەڵێنەکانی خۆشگوزەرانی بنیات دەنرێت. ئەمەش بیرهێنەرەوەی کەشوهەوای سەرەتای سەدەی بیستەمە، کاتێک ئەوروپا بوو بە مەنجەڵێکی غاز کە چاوەڕێی پریشکێک بوو؛ گەورەبوونی سەربازیی بێوێنە، هاوپەیمانی ئاڵۆز و هەستی نەتەوەپەرستی کە بە بەرگی ئارەزووی داگیرکاری داپۆشرابوو. جەنگ لەو کاتەدا تەنها گریمانەیەکی سیاسی نەبوو، بەڵکو "عەقیدەیەک" بوو کە بوو بە هۆی کارەساتەکە دوای گوللەکەی سارایێڤۆ؛ ئەمڕۆش وەک ئەوەی دەنگدانەوەیەکی کاڵی ئەو سەردەمە بژین، لە جیاتی خۆلادان لە پێکدادان، هەمووان خۆی بۆ ئامادە دەکەن، وەک ئەوەی جیهان لەبیریکردبێت چۆن ئەو "ئاشتییە لاوازە" خەونی ملیۆنان گەنجی لە سەنگەرەکانی جەنگی جیهانیی یەکەمدا کوشت و نەخشەی دڕاو و ملیۆنان قوربانی بەجێ هێشت.

ئەم "ڕۆحە" تەنها بە ناو لاپەڕەکانی مێژوودا ناگەڕێت، بەڵکو لە کارگەکانی چەکی ئەڵمانییەوە سەری هەڵداوەتەوە، کە لە هێمای ئۆتۆمبێل و گەشەپێدانەوە بۆ دابینکەری کەرەستەی وێرانکاری گۆڕاون بە بیانووی "سەربەخۆیی پیشەسازی". بنیاتنانی ئەم جبەخانانە لەسەر حیسابی بودجەی تەندروستی و پەروەردە و خۆراک دەکرێت، لە جیهانێکدا کە ساڵی ڕابردوو نزیکەی ٢.٤ ترلیۆن دۆلاری لە

چەکداربووندا خەرج کردووە؛ لە کاتێکدا وڵاتانی وەک فەرەنسا و ئەڵمانیا لە قەرزێکی پێوانەییدا نوقم بوون، حکومەتەکان بەردەوامن لە پاڵنانی گەلەکانیان بەرەو قوربانی زیاتر بە بیانووی هەڕەشەی ڕووسیا، لە کاتێکدا کیشوەرەکە بەدەست هەژارییەکی ڕەهاوە دەناڵێنێت کە ملیۆنان کەس دەگرێتەوە. لە بەرامبەر ئەم لادانە مەترسیدارەدا، ڕەوتێکی ناڕەزایەتی جەماوەری بە دروشمی “سەربازگەرایی ڕابگرن” سەری هەڵداوە و دەسەڵاتداران تۆمەتبار دەکەن بە زیندووکردنەوەی “ڕۆحی جەنگ” و ترساندنی خەڵک بە پەردەپۆشی شکستە سیاسییەکان و پشتگیریکردنی لە بییەکانی چەک.
سەرەڕای ئاڵوگۆڕی تۆمەتەکان لە نێوان سەرکردە ڕۆژئاواییەکان و پوتین لەسەر “دەوی” هەڕەشەی بوونگەرایی، واقیعەکە هەر یەکە: پێشبڕکێیەکی شێتگیرانەی چەکداربوون کە ئەمریکا و چین و ژاپۆن بەشدارن تێیدا و جیهان لە دۆخی ئامادەباشیی بەردەوامدا دەهێڵێتەوە.
ئەمە ئەمڕۆ لەبەردەم وێستگەیەکی چارەنووسسازداین؛ ئایا لە بەردەم سەردەمێکی نوێی جەنگداین کە لەسەر پاشماوەی مرۆڤایەتیمان بنیات دەنرێت، یان دەنگدانەوەیەکی کاڵەی مێژوویەکین کە خۆی لە نادزینەوە؟ “ڕۆحی ساڵی ١٩١٤” بە گوێی بڕیاردەراندا دەچرپێنێت: پێشبڕکێی چەکداربوون گەرەنتی ئاسایش نییە، بەڵکو کورترین ڕێگایە بۆ دووبارەکردنەوەی ئەو کارەساتانەی کە سەدەیەک لەمەوبەر جیهانیان وێران کرد. ئایا کەس هەیە وەڵامی بانگەوازی مێژوو بداتەوە، یان کاروانی سەربازگەرایی گەیشتووەتە ئەو خاڵەی کە چیتر نەگەڕێتەوە؟